

РЕАЛІЗАЦІЯ СТУДЕНТОЦЕНТРОВАНОГО ПІДХОДУ ДО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Єрьоменко І. В.

*доцент кафедри філології, перекладу та стратегічних комунікацій
Національна академія Національної гвардії України
майдан Захисників України, 3, Харків, Україна
orcid.org/0000-0001-9295-4175
i.yeryomenko2101@gmail.com*

Мягка М. М.

*доцент кафедри філології, перекладу та стратегічних комунікацій
Національна академія Національної гвардії України
майдан Захисників України, 3, Харків, Україна
orcid.org/0000-0002-6833-2955
margaret.mmmmm@gmail.com*

Ключові слова: *освітній процес, студентоцентрований підхід, метод, навчання, іноземна мова, мотивація, особистісна активність, вищий навчальний заклад.*

У статті обговорюються питання щодо комплексного розгляду студентоцентрованого підходу до процесу навчання іноземної мови у вищій школі. Концепція студентоцентрованого навчання передбачає не лише розвиток компетенцій студента в контексті освітнього процесу, а й комплексний особистісний розвиток. Виникає нагальна потреба перемістити студента до центру освітнього процесу та забезпечити його не лише професійними знаннями, вміннями та навичками, а й сформувати такі якості, як самостійність, оригінальність мислення, креативність, здатність до незалежної генерації ідей, організації свого власного режиму навчання, комунікації у суспільстві, вміння виходити із «зони комфорту». У статті визначаються переваги та труднощі застосування студентоцентрованих педагогічних стратегій у процесі викладання іноземної мови у вищих навчальних закладах. Автори підкреслюють, що під час реалізації студентоцентрованого навчання підвищуються вміння студентів самостійно визначати успішність педагогічного процесу, проводити рефлексію, корекцію, використовувати суб'єктнодіяльнісні технології, з'являється бажання до самоосвіти. Студенти прагнуть досягти високих результатів, та спостерігається особиста зацікавленість у якості професійної іншомовної підготовки. Реалізація студентоцентрованого навчання у вищому навчальному закладі повинна сприяти: підвищенню відповідальності за одержувану освіту; розвитку здібностей для самоорганізації й самоконтролю; постановці чітких цілей навчання, розробленню стратегій навчання, які включають аудиторну й позааудиторну роботу, оцінку досягнень у рамках освітнього процесу. У роботі зроблено висновки, що переорієнтація системи вищої освіти на студентоцентровані технології викладання іноземної мови у вищій школі, які відносяться до активних методів навчання, дає змогу активізувати навчальний процес. Навчання перестає носити репродуктивний характер та перетворюється на довільну внутрішню детерміновану діяльність студентів із напрацювання та перетворення власного досвіду й компетентності. Під час застосування активних методів навчання з'являється пізнавально-спонукальна мотивація, яка перетворюється на чинник активізації навчального процесу та ефективності навчання. Із появою пізнавально-спонукальних мотивів відбувається перебудова сприйняття, пам'яті, мислення, переорієнтація інтересів, активізація здібностей студента, що створює передумови успішного виконання іншомовної діяльності.

STUDENT-CENTERED APPROACH IMPLEMENTATION TO A FOREIGN LANGUAGE TEACHING AT A HIGHER EDUCATION INSTITUTION

Yeromenko I. V.

*Associate Professor at the Department of Philology, Translation and Strategic Communications
National Academy of the National Guard of Ukraine
Zakhysnykiv Ukrainy square, 3, Kharkiv, Ukraine
orcid.org/0000-0001-9295-4175
i.yeryomenko2101@gmail.com*

Miahka M. M.

*Associate Professor at the Department of Philology, Translation and Strategic Communications
National Academy of the National Guard of Ukraine
Zakhysnykiv Ukrainy square, 3, Kharkiv, Ukraine
orcid.org/0000-0002-6833-2955
margaret.mmmmm@gmail.com*

Key words: *educational process, student-centered learning, foreign language, motivation, teaching method, personal activity.*

The questions regarding the integrated consideration of student-centered approach to a foreign language teaching at a higher education institution are being discussed in the article. The concept of student-centered learning is based on the development of student's competitions through an educational process, as well as his/her personal development. There is an imperative need to put a student at the center of educational process, to provide him/her professional knowledge, skills and abilities, as well as to develop the following qualities – autonomy and original thinking, creativity, ability to generate ideas independently, organize their own training mode, communication in modern society, ability to leave the “comfort zone”.

The article deals with the strengths and challenges of student-centered pedagogical strategies implementation in a foreign language teaching at a higher education institution. It is indicated that the implementation of student-centered learning increases the ability of students to determine the success of the pedagogical process independently, to carry out reflection, correction, to use subject-activity technologies, the desire for self-education. Students have a desire to achieve high results and personal interest for the quality of foreign language training. The implementation of student-centered learning in higher education should contribute to increasing responsibility for education; development of abilities for self-organization and self-control; setting clear learning objectives, developing a learning strategy that includes classroom and extracurricular work; assessment of achievements in the educational process. The article concluded that the reorientation of higher education towards student-centered technologies that are relevant to active learning methods makes it possible to strengthen education activities. Using these active methods, the cognitive-incentive motivation is manifested, and it is changed into a factor of activating learning process and effectiveness. With the emergence of cognitive-incentive motives, perception, memory and thinking are changing, the interests are reoriented, and students' abilities are intensifying and this provides a certain foundation for successful realization of foreign language activity.

Постановка проблеми. В умовах сучасного суспільства вдосконалення системи освіти є одним із найважливіших пріоритетів діяльності в Україні. Мета вищої освіти полягає у розвитку осо-

бистісного потенціалу майбутніх фахівців, формуванні необхідних умінь і навичок та здатності студентів застосовувати їх на практиці. Сьогодні українська освітня система переходить від тради-

ційного підходу, де викладач виступав головною ланкою, до студентоцентрованого, коли навчання сфокусовано на студенті. Акценти зміщуються з викладання (ключова роль професорсько-викладацького складу у процесі передачі знань) на навчання (активна освітня діяльність студента). За такого підходу результати навчання стають головним підсумком освітнього процесу для студента в контексті знання, розуміння та здібностей, а не засоби та методи навчання, які використовують викладачі з метою досягти цих результатів.

Це зумовлює потребу сформувати методичне, організаційне та технологічне забезпечення, а також змінити роль викладача. Викладач стає систематизатором знань, керівником та куратором студентів, він забезпечує вищі рівні навчально-професійної мотивації студентів у тому, що відноситься до критичного відбору інформації та її джерел, застосування відповідних навчальних ситуацій, усунення недоліків. Своєю чергою, освітній процес, який насамперед орієнтується на студента, визначається тим, чого хочуть досягти студенти за збереження високої академічної культури вищої школи. Студентоцентроване навчання розглядається як підхід, який спрямований на подолання проблем, пов'язаних із більш традиційними формами освіти; він зосереджується більше на студенті та його потребах, аніж на викладачі та його внеску; дає можливість гнучкого підходу, коли розробляються навчальні програми, зміст курсу, та інтерактивності навчального процесу, що сьогодні використовується в університетах Європи та України все більше і більше.

У цілому концепція студентоцентрованого навчання передбачає не лише розвиток компетенцій студента в контексті освітнього процесу, а і його комплексний особистісний розвиток. Виникає нагальна потреба перемістити студента у центр освітнього процесу та забезпечити його не лише професійними знаннями, вміннями та навичками, а й розвинути такі якості, як самостійність та оригінальність мислення, креативність, здатність до незалежної генерації ідей, організації свого режиму навчання, комунікації у суспільстві, вміння виходити із «зони комфорту».

Знання іноземної мови на достатньому рівні є необхідною частиною системи підготовки у вищому закладі освіти. Володіння іноземною мовою відкриває майбутньому фахівцю доступ до закордонних джерел інформації, сприяє розширенню меж професійно-орієнтованої комунікації, без якої сьогодні неможлива діяльність фахівця будь-якого профілю. Актуальність розгляду студентоцентрованого підходу пояснюється його важливістю для всієї системи підготовки кваліфікованих кадрів, оскільки виділяються ключові компетенції, якими повинен володіти випускник

вищого навчального закладу та які багато в чому зумовили підвищення вимог до вищої освіти у цілому та до іншомовного навчання зокрема.

Мета статті – дослідити поняття студентоцентрованого навчання, виявити переваги та недоліки застосування студентоцентрованих педагогічних стратегій у процесі викладання іноземної мови у закладах вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема підвищення та гарантії якості освіти представлена у працях багатьох сучасних дослідників. Студентоцентрований підхід – це особистісно-діяльнісний підхід, основи якого були закладені психологами А.Н. Леонтьєвим, Л.С. Виготським, Б.Г. Ананьєвим, С.Л. Рубінштейном тощо. У своїх роботах вони підкреслювали, що у центрі навчання знаходиться той, хто навчається, його цілі, мотиви, психологічний склад, та розглядали студента як суб'єкт діяльності, який здатен визначати характер навчання самостійно. В.А. Мельнічук та Н.І. Огорелкова у своїх роботах проводять аналіз студентоцентрованого навчання та визначають його як процес досягнення запланованих результатів згідно з освітніми стандартами.

На думку дослідника В.П. Прокоп'єва, студентоцентроване навчання є інструментом поліпшення якості освіти. Л.М. Космачева, Е.А. Коровушкіна розглядають таке навчання як найбільш перспективну систему вищої освіти. Також студентоцентроване навчання розглядається у роботах зарубіжних дослідників як чинник, який має безпосередній вплив на якість освіти (S. Wahlen, B. Curvale, R. Dearlove, F. Crozier, S. Pehu-Voima, M. Laufer, L. Brockerhoff, J. Huisman, M.P. Lenn тощо).

Вищезазначений підхід передбачає зміну в організації навчального процесу, оскільки у центрі освітньої діяльності знаходиться студент з особистими мотивами, цілями та мисленням [5]. М.А. Акопов зазначає, що студентоцентроване навчання слід організувати так, щоб створювалися максимально комфортні умови для формування у суб'єктів освітніх відносин здібностей до самовизначення, самореалізації, самоорганізації та самостійності у професійній сфері [2]. Уміння студентів самостійно визначати успішність педагогічного процесу, проводити рефлексію, корекцію, використання суб'єктнодіяльних технологій, обґрунтована критика, прагнення до самоосвіти є цілями освітнього процесу, яких студентам необхідно прагнути [1]. Таким чином, у студентів з'являються прагнення досягти високих результатів та особиста зацікавленість у якості професійної підготовки.

Попри зацікавленість учених та методистів студентоцентрованим підходом у галузі навчання іноземним мовам значна частина закладів вищої освіти, як і раніше, застосовує традиційні методи

навчання іноземній мові (предметно-центроване навчання), де викладачі мають чільні позиції та не завжди готові розлучитися зі своєю традиційною роллю у процесі навчання іноземним мовам і надавати студентам самостійність та свободу дій.

Виклад основного матеріалу. Студентоцентроване навчання виступає головним принципом болонських реформ у вищій освіті, що передбачає зміщення акцентів із трансляції знань викладачем на активну освітню діяльність студента. Акцент на результатах освіти робить студента «центральною фігурою освітнього процесу, а його інтереси та освітні потреби – основою для формування професійно-освітньої програми». Це забезпечується можливістю формування студентом гнучкої та індивідуальної освітньої траєкторії. Студентоцентроване навчання – це складна цілісна психолого-педагогічна система, яка має свою власну структуру, що враховує взаємозумовленість форми та функції, характеризується амбівалентною природою та є зразком поведінки викладача й студента в умовах, що постійно змінюються. Вищезгадана система, з одного боку, включає побудову та реконструювання студентами знань для більш ефективного навчання; процес якісних змін, що з ним відбуваються, як безперервний процес трансформації, який має за мету розширити можливості студента, розвинути його творчі здібності, сприяти передачі навичок, таких як розв'язання проблем, критичне та рефлексивне мислення. З іншого боку, система вимагає якісних змін у діяльності викладача, надаючи великі можливості для саморозвитку, забезпечуючи гнучкість у розробленні засобів ведення курсу або програмного компонента та у застосуванні нових засобів навчання або досліджень. На основі аналізу науково-педагогічної літератури можна виділити характерні риси студентоцентрованого навчання: акцент на активне, а не пасивне навчання; фокус на поглиблене навчання та розуміння; підвищення відповідальності та підзвітності студента; взаємозалежність викладача та студента; взаємна повага у стосунках між викладачем та студентом; рефлексивний підхід до процесу навчання з боку як викладача, так і студента; можливість розроблення студентом самостійної траєкторії навчання, «маршрутної карти», особливо на старших курсах.

Основною метою студентоцентрованого підходу до викладання іноземної мови у вищій школі є організація такого середовища навчання, за якого студент сам зможе визначати вектор свого іншомовного навчання. Але студенти часто не докладають достатніх зусиль, щоб розвивати комунікативні вміння, які були сформовані під час аудиторних занять. Процес опанування мови має складний характер, як правило, аудиторних занять недостатньо, потрібні значні зусилля та цілеспря-

мована практика у рамках самостійної роботи. Через відсутність чітких цілей навчання студентам зручніше виконувати звичайні види завдань, які пропонує викладач. На нашу думку, це відбувається тому, що багатьом студентам важко позбутися звички бути тільки одержувачами знань та перестати сприймати викладача як чільну ланку у навчальному процесі. Усе це сприяє безініціативності студентів та прийняттю пасивної ролі.

Структура й зміст навчання не зводяться до чітко окреслених навчальних форм, а змінюються залежно від цілей студентів. Перспективним видом діяльності у структурі студентоцентрованого навчання може стати міждисциплінарна або міжфакультетська співпраця. При цьому студент отримує не окремо взяті інформації за певним предметом, а вибудовує цілісну систему знань.

Важливим елементом у структурі навчання є оцінка якості знань. За студентоцентрованого підходу передбачається зовнішня оцінка. Вона сприймається викладачами з деяким побоюванням, оскільки зовнішній аудит пов'язаний з обмеженням ролі викладача у навчальному процесі. Ми вважаємо, що незалежна оцінка може призвести до загального підвищення якості освіти та стати відповідною точкою для переходу від традиційної до студентоцентрованої парадигми.

Студентоцентровані освітні технології змінюють функції викладача та студента: викладач стає тьютором-консультантом освітньої взаємодії, а не просто виконує інформаційні та контрольні функції. Студент має більшу автономію у виборі шляхів засвоєння навчального іншомовного матеріалу. Студентоцентрована освітня технологія сприяє диференціації та індивідуалізації навчальної діяльності студентів, реалізації індивідуальної траєкторії навчання. Конфігурація ролей у педагогічній взаємодії зміщується на студента. Викладачеві потрібно змінити свою роль з експерта на фасилітатора.

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури з теми дослідження можна стверджувати, що вимога бути консультантом із навчання, яке пред'являється до професійної підготовки викладача іноземної мови, не є абсолютно новою. Під час визначення змісту даного концепту вчені часто посилаються на дослідження у сфері психотерапії та педагогічної психології [6].

Здатність бути порадником, консультантом як основний елемент студентоцентрованого навчання передбачає: здатність абстрагуватися від власних нормативних уявлень про вивчення мови; прагнення сприймати студента як суб'єкта навчання та схвалювати вибрані ним способи вивчення іноземної мови; здатність наочно й доступно охарактеризувати можливі форми та методи роботи з мовою (автентичність, транспарентність, конкретність).

Використання студентоцентризованих стратегій передбачає, що студенти беруть на себе основну навчальну роботу, а роль викладача зводиться до підтримки. Вони можуть бути реалізовані як у малих навчальних групах, так і на заняттях із досить великою чисельністю студентів.

Групова навчальна робота на заняттях з іноземної мови ефективна за умови позитивної взаємозалежності, індивідуальної відповідальності, взаємодії всередині групи, соціальних навичок, групового процесу.

Для організації ефективного студентоцентризованого навчання у процесі викладання іноземної мови у вищому навчальному закладі доцільно застосовувати такі форми навчання: практико-орієнтоване навчання іноземній мові; змістовно-центроване навчання іноземній мові; процесуальна спрямованість змісту навчання.

Також хотілося б підкреслити, що ефективність студентоцентризованого підходу у процесі викладання іноземної мови у вищому навчальному закладі підвищується за використання інформаційних технологій та Інтернету. Таким чином, досягаються такі цілі: відбувається безпосереднє залучення студентів до процесу визначення цілей; студенти самостійно шукають наукові джерела та автентичний матеріал у певній галузі знань для дослідження, розроблення та презентації результатів іноземною мовою у групі; студенти працюють у команді, у малих групах та несуть особисту відповідальність, комунікують у групі, спільно розв'язують проблеми; відбувається міжособистісне спілкування; студенти знайомляться зі студентоцентризованим підходом у процесі навчання та дізнаються про можливості Інтернету.

Викладач виступає у ролі помічника, допомагає підібрати іншомовний матеріал, координує

роботу, консультує у разі виникнення проблем, обговорює зі студентами відібраний матеріал та допомагає визначити цілі роботи.

Висновки. Переорієнтація системи вищої освіти на студентоцентризовані технології, які належать до активних методів навчання, дає змогу активізувати навчальний процес. Навчання перестає мати репродуктивний характер та перетворюється на довільну внутрішньодетерміновану діяльність студентів із напрацювання та перетворення власного досвіду й компетентності. Під час застосування активних методів навчання з'являється пізнавально-спонукальна мотивація, яка перетворюється на чинник активізації навчального процесу та ефективності навчання. Із появою пізнавально-спонукальних мотивів відбувається перебудова сприйняття, пам'яті, мислення, переорієнтація інтересів, активізація здібностей студента, що створює передумови успішного виконання тієї діяльності, до якої він відчуває інтерес.

Але слід відзначити, що студентоцентризований підхід до викладання іноземної мови у вищих навчальних закладах сьогодні використовується не в повному обсязі, це пов'язано, насамперед, із труднощами як організаційного, так і психологічного характеру. Відсутність мотивації до вивчення іноземної мови з боку студентів є одним з основних чинників, що перешкоджають реалізації вищезгаданого підходу; недостатня обізнаність викладачів та студентів про переваги студентоцентризованого підходу; труднощі, пов'язані з усією традиційною педагогічною системою, наприклад оцінювання та жорстка програма навчання, велика кількість студентів у групі – усе це також створює серйозні перешкоди для досягнення реального прогресу в студентоцентризованому навчанні іноземній мові у закладах вищої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кутепов М.М., Ваганова О.И., Соколов В.А. Современные подходы к формированию профессиональной компетенции выпускника на основе тренинговой технологии обучения. *Проблемы современного педагогического образования*. 2018. № 59–1. С. 205–208.
2. Мальцева С.М., Ваганова О.И., Алешугина Е.А. Интегративно-модульный подход к разработке содержания профессионального образования. *Проблемы современного педагогического образования*. 2018. № 58–3. С. 172–175.
3. Шилова С.А. К вопросу о применении личностно-ориентированного контроля при обучении иностранному языку студентов неязыковых направлений. *Азимут научных исследований: педагогика и психология*. 2018. Т. 7. № 2(23). С. 319–322.
4. Bryntseva O.V. Foreign languages as means of students' professional mobility development. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 68. Т. 1. С. 212–216.
5. Plyashenko L.K., Prokhorova M.P., Vaganova O.I., Smirnova Z.V., Aleshugina E.A. Managerial preparation of engineers with eyes of students. *International Journal of Mechanical Engineering and Technology*. 2018. Т. 9. № 4. Р. 1080–1087.
6. Rogers K. *Freedom to learn*. Columbus : Ohio, 1969.

REFERENCES

1. Kutepov M.M., Vaganova O.I., Sokolov V.A. (2018) Sovremennyye podkhody k formirovaniyu professionalnoy kompetentsii vypusknika na osnove treningovoy tekhnologii obucheniya [Modern approach to forming graduate's professional competence on the basis of teaching training technology]. *Problemy sovremennogo pedagogicheskogo obrazovaniya*, vol. 1, no. 59, pp. 205-208.
2. Maltseva S.M., Vaganova O.I., Aleshugina E.A. (2018). Integrativno-modulnyy podkhod k razrabotke sodержaniya professionalnogo obrazovaniya [Integral-module approach to the creating professional education content]. *Problemy sovremennogo pedagogicheskogo obrazovaniya*, vol. 3, no. 58, pp. 172-175.
3. Shilova S.A. (2018). K voprosu o primenenii lichnostno-oriyentirovannogo kontrolya pri obuchenii inostrannomu yazyku studentov ne-yazykovykh napravleniy [To the question of using individual-oriented control while teaching foreign language students of nonlanguage school]. *Azimut nauchnykh issledovaniy : pedagogika i psikhologiya*, vol. 7, no. 2 (23), pp. 319–322.
4. Bryntseva O.V. (2020). Foreign languages as means of students' professional mobility development. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh* : zb. nauk. pr. Zaporizhzhia : KPU, 2020. Vol. 1, no. 68, pp. 212–216.
5. Ilyashenko L.K., Prokhorova M.P., Vaganova O.I., Smirnova Z.V., Aleshugina E.A. (2018). Managerial preparation of engineers with eyes of students. *International Journal of Mechanical Engineering and Technology*, vol. 9, no. 4, pp. 1080-1087.
6. Rogers K. (1969). Freedom to learn. Columbus; Ohio.